

Merkez Bankası'nın "Bağımsızlığı"

Erinç Yeldan, 16 Mart 2005

14 Mart Pazartesi günü Cumhuriyet'te "Merkez Bankası Bağımsız mı? İlgisiz mi?" başlıklı bir çalışmamızın geniş bir özeti yer aldı. Bu gün bu konudaki tartışmayı sürdürmek istiyorum.

Söz konusu çalışmanın ana vurgusu, Merkez Bankası'nın (MB'nin) 9 Mart günü döviz piyasasına yapmış olduğu müdahalesi üzerine sunulan resmi açıklamasının döviz piyasalarına ilişkin gözlemlerle uyumsuzluğuna dayanmaktadır. MB 9 Mart günü 2.4 milyar dolar düzeyinde bir döviz alımı gerçekleştirmiş ve müdahaleyi kamuoyuna şu sözlerle açıklamıştır:

Son günlerde, özellikle Ülkemiz ekonomisine ilişkin olumlu beklentilerin artarak devam etmesine bağlı olarak gözlenen döviz satışları, döviz kurlarında aşırı oynaklık yaşanmasına neden olmuş, bu oynaklığı engellemek üzere, bugün (9 Mart, E.Y.) Merkez Bankası'nca döviz piyasasına alım yönünde doğrudan müdahale edilmiştir." (Vurgular tarafımızdan yapılmıştır.)

TCMB'nin söz konusu basın duyurusu ile kamuoyuna ve "piyasa aktörlerine" ilettiği mesaj nettir: TCMB dövizin düzeyine değil, "son günlerde" yaşanan "aşırı oynaklığa" müdahale etmektedir.

İlginçtir ki, MB'nin son müdahalesi kurlarda oynaklığın 2004-sonrasında son derece düşük olduğu bir döneme denk gelmiştir. Nitekim döviz piyasasına ilişkin gözlemler, "son günlerde" MB'nin müdahalesini gerektirecek herhangi bir "aşırı oynaklık" yaşanmadığını göstermektedir. Tersine, örneğin ABD doları ve Euro'nun YTL karşısındaki değişim değerleri son dönemde, belki de tarihsel olarak rekor sayılabilecek bir düzlemde istikrarlı bir trende sahip gözükmemektedir. Türk Lirası, özellikle ABD doları karşısında düzenli olarak değer kazanmakta, ancak bu süreç herhangi bir aşırı oynaklık göstermeden düzenli olarak sürmektedir. Dahası, döviz piyasalarında gözlenen oynaklığın yıl başından bu yana giderek azalma içinde olduğu görülmektedir!

Dolayısıyla, Merkez Bankası'nın "Son günlerde (...) gözlenen döviz satışları, döviz kurlarında aşırı oynaklık yaşanmasına neden olmuş ve bu oynaklığı engellemek üzere, (...) döviz piyasasına alım yönünde doğrudan müdahale edilmiştir" şeklindeki açıklamasının teknik geçerliliğini döviz piyasasındaki verilere dayanarak kabullenmek mümkün gözükmemektedir. Bu gözlem, MB'nin döviz piyasasına müdahalesinin aslında giderek değerlenme içinde olan Türk Lirasının düzeyine mi yönelik olduğu konusunda kuşku uyandırmaktadır.

***

Merkez Bankası kurlara müdahalesinin esas amacını neden gizlemek ihtiyacı duymaktadır? Ya da daha açık bir ifadeyle, MB döviz kurunun düzeyinden duyduğu kaygıyı açıkça dile getirmekten niye rahatsızlık duymaktadır?

Burada MB'nin ideolojik söylemi, ulusal ekonominin gerçeklerine ve MB'nin sorumluluklarına ağır basmaktadır. Zira MB kendisini fiyat istikrarından başka hiçbir makro fiyatla ilgili gözükmemek konumunda olduğunu ispatlamak mecburiyetinde hissetmektedir.

Söz konusu ideoloji doğrudan yansımaları yeni dönem "istikrar programlarının" felsefesinde (yaygın ifadeyle *post-Washington mutabakatı* prensiplerinde) bulmaktadır. Bu söyleme göre merkez bankaları artık özgün faiz veya kur politikalarıyla uluslararası finans sermayesinin spekülasyon kararlarını muğlaklaştıracak müdahalelerden kaçınmalıdır. Merkez bankalarının görevi sadece fiyat istikrarını sağlamak olmalıdır. Bunun haricindeki hedefler, finans dünyasının karar almasını güçleştirebilecek ve reel sektörlerin istihdam, üretim, ihracat gibi finansal kesimleri ilgilendirmeyen sorunları arasında ikinci plana itilmesine yol açabilecektir. Merkez Bankaları bu tür "karmaşık" sorunlardan uzak durmalıdır.

Unutmayalım ki enflasyon, finansal varlıkların değerlerini yiyip bitirdiği için finans sermayesi açısından en tehlikeli problem olarak değerlendirilmektedir. MB'nin görevi sadece bu tehlikeyi önlemek olmalı, ulusal ekonomilerin üretim, istihdam gibi sorunlarıyla ilgilenilmemelidir.

Bu noktada Prof. Dr. Oktar Türel'in TC Merkez Bankası ile *Bank of England*'in amaçları arasında gözlemlediği bir karşılaştırmayı sunmak yararlı olacaktır:

"Nisan 1998 tarihli *Bank of England Act*'in "Amaçlar" maddesi şöyle: 'Para politikasıyla ilgili olarak, Bank of England'in amaçları şunlar olacaktır: (a) fiyat istikrarını korumak ve (b) buna bağlı olarak, büyüme ve istihdam amaçları dahil olmak üzere Majestelerinin Hükümetinin iktisat politikalarını desteklemek' (Chap. 11, Part II, Art. 11). Ancak buradaki nüans farkına dikkat çekmeliyiz: Amaç hiyerarşisi içinde ikincil bir konuma indirgenmiş olsa bile İngiliz hükümetinin (büyüme ve istihdam amaçları dahil) iktisat politikasını desteklemek Bank of England'in amacıdır; 4651 Sayılı Kanun'un lafzında ise destek ifadesi, amaç belirten cümleden koparılmış ve amaç bağımsızlığında Türkiye, deneyimli ve gelişmiş bir kapitalist ekonomide öngörülebilecek olanın dahi ötesine geçmiştir".

Oktar Türel, "T.C. Merkez Bankası'na Yeni Yasal Çerçeve: 4651 Sayılı Kanun Üzerine Değerlendirmeler" *Mülkiye Dergisi*, Temmuz-Ağustos, 2001.

Buraya kadar vurguladıklarımız, TC Merkez Bankası'nın "bağımsızlık" ilkesinden vazgeçmesi ve hükümetlerin direktifleri ile enflasyonist bir politika izlemesi anlamına gelmemelidir. Yukarıda *Bank of England* örneğinde de gösterildiği üzere, "bağımsız" merkez bankalarının birden fazla ve zaman içinde öncelikleri değiştirilebilen esnekliğe sahip hedefleri olabilir. "Fiyat istikrarı" bu hedeflerden sadece bir tanesidir. Sadece bu hedefe

odaklanıp, ulusal ekonominin gerçeklerini ve değişen koşullarını göz ardı etmek, merkez bankasının genel anlamı ile makro istikrar görevi ile bağdaşmamaktadır.

Merkez Bankası'nın "Bağımsızlığı", Reel Ekonomiye İlgisizlik Anlamına Gelmemelidir.